**İMÂM-I EBÛ YÛSUF ( radıyallahü anh )**

İmâm-ı a'zamın talebelerinin en başta gelenlerinden, Hanefî mezhebinde yetişmiş müctehidlerin en büyüğüdür. Asıl adı, Ya'kub bin İbrâhim'dir. Ebû Yûsuf künyesidir. 113 (m. 731) senesinde Kûfe'de doğdu. 182 (m. 798)'de Bağdâd'ta vefât etti. İmâm-ı Ebû Yûsuf'un soyu Eshâb-ı kiramdan Sa'd bin Hâtem el-Ensârî'ye dayanır. Peygamber efendimiz ( aleyhisselâm ) hazret-i Sa'd bin Hâtem'e hayır duâ etmiştir. Küçük yaşta iken Uhud Savaşı'na katılmak için Peygamber efendimizden izin istedi. Peygamber efendimiz başını okşayıp, "Küçüktür, gazâya gidemez" buyurdu. Sa'd bin Hâtem Kûfe'ye yerleşip orada vefât etti.

Ebû Yûsuf önceleri bir müddet Ebû İshâk Şeybânî, Süleymân Temimî, Yahyâ bin Sa'îd el-Ensârî, Süleymân bin Mihran el-A'meş, Hişam bin Urve gibi büyük fakîh ve muhaddislerin derslerine devam etti. Muhammed bin Abdurrahmân bin Ebî Leylâ'nın derslerine de devam ettiği sırada, bu zâtın ba'zı müşkil mes'elelerde İmâm-ı a'zama müracaat ettiğini ve onun talebelerinin ilimde daha üstün yetişmekte olduğunu görünce İmâm-ı a'zamın büyüklüğünü anlayıp, ona talebe oldu. Yetim olup fakîr bir ailenin çocuğu olmasına rağmen, İmâm-ı a'zamın derslerine büyük bir gayretle devam etti. İmâm-ı a'zam, onun keskin zekâsını görüp derslere sürekli devam etmesi için fakîr olan ailesinin geçimini de kendi üzerine aldı. Ailesini rahatlıkla geçindirip ilme yönelmesi için ona devamlı yardımda bulundu.

Yahyâ bin Harme, Ebû Yûsuf'un şöyle dediğini nakleder.

"Ben hadîs-i şerîf ve fıkıh ilmini öğrenmek isterdim. Çok fakîr olup hiç param yoktu. Babam da vefât etmişti. Bir gün ben İmâm-ı a'zamın yanında iken, annem çıktı geldi ve: "Ey oğlum, sen onunla bir değilsin, onun ekmeği pişmiş, yemeği hazırdır, ama sen yiyecek şeylere muhtaçsın" dedi. Ben de annem için çalışmağı, anneme hizmet etmeği seçip ilim öğrenmekten vaz geçmeği düşündüm ve buna karar verdim. Birgün hocam İmâm-ı a'zam talebesi arasında beni göremeyince çağırtdı ve "Seni bizden ayıran sebep nedir?" buyurdu. Ben de "Geçim sıkıntısı" efendim dedim. Meclis

dağılıp yanındakiler gidince, bana ihtiyâcım olan bir çok şeyi ihsân etti. Verdiği şeyler arasında epey bir miktar gümüş paralar da vardı. Sonra buyurdu ki, “Bunları harca, bitince bana bildir, fakat ders halkamızdan ayrılma.” Verdiği para bittiği gün, daha kendisine durumu arz etmeden tekrar verirdi. Her zaman devam eden bu hâlini görerek, benim paramın bittiğini ona Allahü teâlâ bildiriyor, kerâmetiyle anlıyor diye düşündüm. Hocamın bu ihsân ve ikramına kavuşmak sebebiyle huzûrunda ilimden de maksadıma kavuştum. Allahü teâlâ ona en iyi mükâfat, mağfiret ve karşılıklar versin.”

Şuca’ Muhammed, Ebû Yûsuf’un şöyle dediğini nakleder: “Babam öldüğü zaman cenâzesinde bulunamadım. Akraba ve komşularımın cenâze ve defn işleriyle uğraşmalarını temin ettim. Zîrâ İmâm-ı a’zamın bir dersinde bulunamayacaktım. Eğer o dersi kaçırsaydım. Ondaki fâideli bilgilere kavuşamamamın hasreti ölünceye kadar devam ederdi.” Ve yine demiştir ki, “Ferâiz (miras) ve hayza âit (kadınlara mahsûs) bilgileri İmâm-ı a’zamın bir meclisinde, nahiv ilmini de âlim bir kimsenin huzûrunda bir defada öğrendim.”

Birgün İmâm-ı Ebû Yûsuf hazretleri çok hasta oldu. Birisi gelip İmâm-ı a’zama Ebû Yûsuf’un öldüğünü söyledi, İmâm-ı a’zam “O ölmedi” buyurdu. Ölmediğini nereden bildiniz dediklerinde: “İlme çok hizmet etti, meyvalarını toplamadan ölmez” buyurdu. Hakîkaten ölüm haberinin doğru olmadığı anlaşıldı. İlmi, üstünlüğü ve talebeleri her tarafa yayılıp, meyvalarını aldıktan sonra vefât etti. İmâm-ı a’zam hazretleri bir defasında “Bu genç hayatta iken ona muhalefet eden bulunmaz” buyurdu. Ebû Yûsuf; Ebû Hanîfe’den, İshâk Şeybânî’den, Hişam bin Urve’den, Abdullah bin Amr-ı Ömerî’den, Hanzala bin Ebû Süfyân’dan, Atâ bin Sa’îb’den, Muhammed bin İshâk bin Beşâr’den, Haccâc bin Ertat’den, Hasen bin Dinar’dan, Leys bin Sa’d’den, Ebû Eyyûb bin Utbe’den ve daha birçok âlimlerden hadîs-i şerîf dinledi ve öğrendi. Bir hadîs dersinde elli, altmış hadîs ezberler, dersten çıkınca bunları yazdırırdı. Muhammed bin Hasen Şeybânî, Amr bin Muhammed-i Nâkıd, Ahmed İbni Müni, Ali İbni Mûsâ-i Tûsî, Abdüs bin Bişr, Hasen bin Şebib ve daha birçok âlimler de Ebû Yûsuf’dan hadîs-i şerîf rivâyet etmişlerdir.

Ebû Yûsuf İmâm-ı a’zamın derslerine onaltı yıl devam edip, ilimde yüksek dereceye ulaştı ve müctehid oldu. İmâm-ı a’zamın fıkhını ve mezhebini yayan talebelerinin başında Ebû Yûsuf gelir. Bu husûsta ilk kitap yazan da odur.

Talha bin Muhammed bin Ca’fer der ki: Ebû Yûsuf, İmâm-ı a’zam hazretlerinin talebeleri arasında en yükseğidir. İmâm-ı a’zam hazretlerinin ilmini bütün yeryüzüne yayan odur.

Fıkıh âlimleri yedi tabakadır. En yüksek derecesi (dinde müctehid) olanlardır. Bunlara mutlak müctehid denir. Dört mezheb İmâmı bunlardandır. İkinci tabakada olanlar ise, (mezhebde müctehid) olanlardır. İmâm-ı Ebû Yûsuf bunlardandır. Bu tabakada olanlar bulundukları mezhebin usûl ve kaidelerine uyarak, delîllerden ahkâm çıkarırlar. Çıkardıkları hükümler mezhep imamının hükmüne uymayabilir. Bunlar ictihâd derecesine yükseldikleri için kendi çıkardıkları hükümlere uymaları şarttır.

Ebû Yûsuf, hakkında nass bulunmayan bir mes’eleyi hükme bağlarken önce hocası İmâm-ı a’zamın ictihâdına bakar, bulursa ona göre hüküm verirdi. Bulamazsa kıyas ve kendi re’yi ile hareket ederdi. Bu husûsta da hocasının koyduğu usûl ve kaidelere bakarak mes’eleyi hükme bağlardı.

Tefsîr, fıkıh ilimlerinde yüksek dereceye sahip ve üçyüzbin hadîs-i şerîfi ezbere bilen Ebû Yûsuf ( radıyallahü anh ), hocası İmâm-ı a’zamın vefâtından sonra onun ba’zı talebelerine ders vererek onları ilimde yetiştirmiştir. Ayrıca İmâm-ı a’zamın fıkhını ya’nî Hanefî mezhebini nakletmiş ve bu husûsta kitaplar yazmıştır. Ebû Yûsuf’un muasırlarına göre üstünlüğünü gören Abbasî halifesi Mehdî onu kadılığa ta’yin etti. Abbasî halifelerinden Hâdî ve Hârûn Reşid zamanlarında da kadılık yaptı. İlk defa “Kâd-ül-kudâd” ünvanını alan Ebû Yûsuf ( radıyallahü anh ), Hârûn Reşid zamanında bütün kaza (hâkimlik) işlerinde, hüküm verdiği için “el-Kâd-ül-Kudâd-üd-dünyâ” ünvanı ile anılmıştır. Onaltı yıl kadılık yaptı ve bu vazîfesi sırasında da halkın suâllerine fetvâ verip müşküllerini hallederdi. Hanefî mezhebinde fetvâ verilirken İmâm-ı a’zamın sözüne uygun olarak fetvâ verilir. Aranılan husûs onun sözlerinde açıkça bulunmazsa İmâm-ı Ebû Yûsuf’un sözü alınır ve bu husûsdaki usûl takip edilerek fetvâ verilir. Ebû Yûsuf’un yazdığı kitapları ve bunlardaki mes’eleleri, İmâm-ı Muhammed Şeybânî, Ebû Ya’la, Muallâ bin Mansur er-Râzî ve kendi oğlu Yûsuf ve diğer âlimler nakletmiştir. Adamın biri; “Eğer Allahü teâlâ bana bir erkek evlât ihsân ederse, dört karış boynuzlu bir koç kurban edeceğim” diye bir adakta bulundu.

Günün birinde bu adamın bir oğlu oldu. Ve adağını yerine getirmek için dört karış boynuzlu koç arattı, fakat bulamadı. Sağa sola, civar memleketlere adamlar gönderdiyse de istenen vasıfta koç bulmak mümkün değildi. Adam zamanın din âlimlerine müracaat etti. Durumu anlattı. Fakat çâre bulamadılar. Adamı bir telâş aldı. Dostlarından birisi ona, Ebû Yûsuf hazretlerine gidip derdini anlatırsa bir çâre bulabileceğini söyledi. Adam Ebû Yûsuf hazretlerine gidip durumu anlattı. Derdine çâre bulmasını rica etti. Bu adam zengin fakat cimri biri idi. Bunu bilen hazret-i İmâm:

“Ben buna bir çâre bulurum.. Fakat bir şartla”, dedi. Adam Ebû Yûsuf hazretlerinin ellerine sarıldı: “Söyle şartın nedir?” dedi. Ebû Yûsuf:

“Sen zengin bir adamsın. Memleketin fakîr çocukları için dört mektep, bunların masrafını karşılamak için yanına dört de dükkân yaptırırsan müşkülün hallolur dedi.

Adam kabûl, dedi. Fakat bu inşaat bir hayli uzun sürer. Ben inşaatın bitmesini bekliyemiyeceğim. Sabrım tükendi, adağımı hemen yerine getirmek istiyorum. Ebû Yûsuf hazretleri: “Pekiyi o halde keşfettirelim, inşaat için ne kadar para sarfolunacaksa o kadar parayı devlet hazinesine teslim edersin. Ben de fetvâyı veririm” dedi. İnşaata gidecek para bilirkişiye keşfettirildi. Bu kadar parayı devlet hazinesine yatırdı. Ebû Yûsuf hazretleri talebelerinden birini gönderdi:

“Bana uzun boynuzlu bir koç bulup getir!”

Talebe uzun boynuzlu bir koç bulup, getirdi. Ebû Yûsuf beş yaşında bir çocuk çağırdı. Çocuğa koçun boynuzlarını karışlatırdı. Dört karış geldi. Ebû Yûsuf hazretleri buyurdu ki:

“İşte senin adadığın koç bu, bunu kurban eder, adağını yerine getirirsin. Zira sen sadece dört karış boynuzlu koç adadın. Ve karışın büyük veya küçük olduğu husûsunda bir şey belirtmedin. Ben de bu husûsa istinaden fetvâyı verdim.”

Herkes, hazret-i İmâmın üstün zekâsına hayran kaldı. İmâm-ı Ebû Yûsuf’un ( radıyallahü anh ) menkıbelerinden ba’zıları şunlardır:

Hocası İmâm-ı a’zamın derslerine yeni başladığı sırada bir gün annesi gelip, hocasına; hoca efendi sizin geçiminiz yerinde, fakat biz muhtacız, çocuğun geçimimizi temin etmesi için ücretle çalışması gerekiyor, demişti. İmâm-ı a’zam da ( radıyallahü anh ), bu çocuk burada tereyağı, fıstık, badem ezmesi yemesini öğreniyor buyurup, her gün kazanacağı parayı fazlasıyla ona vermiştir. İmâm-ı Yûsuf ilimde yetişip büyük bir âlim olduktan sonra ona kadılık vazîfesi verilmişti. Bu vazîfesi sırasında bir gün halife Hârûn Reşîd onu yemeğe da’vet etmişti. Sofraya tereyağı, fıstık, badem ezmesi getirdiklerinde; Hârûn Reşîd, bunlardan ye, her zaman böyle yiyecekler ikram etmezler demişti. Bu durum karşısında, hocasının yıllar önce annesine söylediği sözleri hatırlayıp hocasının kerâmetini anlayarak tebessüm etti. Hârûn Reşîd niçin güldün deyince, hâdiseyi anlattı. Hocası İmâm-ı a’zama rahmetle duâ ettiler.

Zamanın hükümdârı hanımına bir münâkaşa sonucunda: “Bu geceyi benim hüküm sürdüğüm topraklarda geçirirsen seni boşayacağım” dedi.

Fakat sonradan sinirlilik hâli geçince bundan vazgeçti. Çok sevdiği hanımından ayrılmak istemiyordu. Zamanın âlimlerine bunu sordu, bir çâre bulunmasını istedi. Fakat işin içinden çıkamadılar. Başka bir devletin sınırları içinde geceyi geçirmesi de mümkün değildi. Dediler ki, filân yerde İmâm-ı a’zam hazretlerinin genç bir talebesi var. Senin mes’eleni ancak o halleder.

Hemen, Ebû Yûsuf hazretlerini da’vet etti. Hâdiseyi ona anlattı. Hazret-i İmâm buyurdu ki:

“Hanımınız bu geceyi mescidde geçirsin. Çünkü, mescidde kimsenin sahipliği ve mâlikliği yoktur. Nitekim Allahü teâlâ, “Mescidler Allah içindir” buyuruyor” dedi.

Bunun üzerine, hükümdâr hazret-i İmâm’ın zekâsına ve ilmine hayran kaldı. Onu temyiz reîsliğine ta’yin etti.

Bir gün adamın biri İmâm-ı Ebû Yûsuf hazretlerine suâl sordu. “Bilmiyorum” cevâbını alınca sinirlendi.

“Nasıl olur da bilmezsiniz. Hazineden şu kadar para alırsınız” dedi. İmâm-ı Ebû Yûsuf hazretleri sakince cevap verdi:

“Kardeşim, bize bildiğimiz kadar para veriyorlar. Yok, eğer bilmediklerimize göre para alsaydık, hazine yetmezdi.”

İmâm-ı Ebû Yûsuf, İmâm-ı a'zam hazretlerine anne ve babasından önce duâ ederdi.İmâm-ı a'zam hazretleri de hocası Hammâd'a anne ve babasından önce duâ ederdi.

İmâm-ı Ebû Yûsuf bir defasında hacda hastalandı. Hastalığı ağırlaştı. Zayıf ve dermansız idi. Fakat hiç durmadan sorulan suâllere cevap veriyordu. "Hastasınız, yorulmayınız yoksa hastalığınız artar" dendiğinde, buyurdu ki: "Fâideli ilim okutmak, hastalığın şiddetini hissettirmez."

**Eserleri:**

1-Fıkıh ve usûle dâir eserleri şunlardır: Kitâb-üs-salât, Kitâb'uz-Zekât, Kitâb'us-Siyam, Kitâb'ül Ferâiz, Kitâb-ül-buyu', Kitâb-ul-hudûd, Kitâb-ul-vekâle, Kitâb'ül vesâyâ, Kitâb'ül sayd ve'z-zebâyıh, Kitâb-ul-gasb ve İstibra, Kitâb-ül-ihtilâf-ul-emsâr.

2-Kitâb-ul-haraç: Halife Hârûn Reşîd'in isteği üzerine yazdığı bu kitapda: Devletin mâlî kaynakla rını, devletin gelir yollarını geniş bir şekilde anlatmaktadır. Bu husûsta Kur'ân-ı kerîme, Peygamberimizden ( aleyhisselâm ) rivâyet olunanlara ve Sahabe fetvâlarına dayanmaktadır. Bu eser Fransızcaya, İngilizceye ve başka dillere de tercüme edilmiştir. Er-Ritâc adlı şerhi Bağdâd'da 1980 yılında yayınlanmıştır.

3-Kitâb-ul-Âsâr: İmâm-ı a'zamdan rivâyet ettiklerini topladığı bir kitaptır. Kitap fıkıh bablarına göre tertip edilmiştir.

4-İhtilâf-u Ebû Hanîfe ve İbn-i Ebî Leylâ: Bu kitapta Ebû Hanîfe ve Ebî Leylâ'nın ihtilâf ettikleri mes'eleleri toplamıştır. Bu kitabı ondan İmâm-ı Muhammed nakletmiştir. Ba'zı ilâveler yapmış ve bölümlere ayırıp bir tertîbe tâbi tutmuştur.

5-Kitâb'ur red alâ Siyer-i Evzâî: Bu kitabında İmâm-ı Evzâî ile İmâm-ı a'zamın ihtilâf ettikleri mev zuları anlatmıştır.

6-Kitâbu İhtilâf-ül-emsâr, Kitab-ül-Gevâmi, El-Emâli, El-İmlâ, En-Nevadir gibi eserleri vardır.

Buyurdu ki: "Ni'metlerin başı üç ni'mettir. Birincisi bütün iyilikleri içine alan İslâm ni'metidir. İkincisi, hayata tad veren sıhhat ve afiyet ni'metidir. Üçüncüsü, insana faydalı olan (azdırmayan) zenginliktir."

"Ar bilmiyen ve utanması olmayanla arkadaşlık, kıyâmette insanı utandırır." "Sen herşeyini ilme vermedikçe ilim sana bir kısmını vermez."

İmâm-ı Ebû Yûsuf'un, Abbasî halifesi Hârûn Reşîd'e yazdığı tavsiye ve nasîhatlarından bir bölümü şöyledir:

"Allahü teâlâ mü'minlerin emîrine uzun ömür, ni'met, haysiyyet ikram edip, şeref ve izzetini yükseltsin! Ona ihsân ettiği dünyâ ni'metlerini bitmeyen, tükenmeyen âhıret se'âdetlerini ve Resûlullaha ( aleyhisselâm ) kavuşmağa vesîle kılsın...

Ey mü'minlerin emîri! Allahü teâlâ sana öyle bir vazîfe verdi ki, sevâbı sevâbların en büyüğü cezası da cezaların en büyüğüdür. Allahü teâlâ seni bu ümmetin işlerine memur etti. Bu vazîfenin başına geçtikten sonra artık sen, idârelerini emânet aldığın insanlar sebebiyle imtihana çekildin. Onların işlerini üzerine alarak ömrünü tüketmeye başladın. Bina; adâlet ve doğruluk temelleri üzerine kurulmazsa, (işler adâlet ve doğrulukla yürütülmezse) Allahü teâlâ o binanın temellerini bozar, yapanların ve yardımcı olanların üzerlerine yıkar. Bu bakımdan Allah'ın sana ihsân ettiği vazîfelerini ihmâl edip, hakların zayi olmasına sebeb olma! Çünkü bir işi yapmaya güç kuvvet veren Allahü teâlâdır.

Bugünün işini yarına bırakma, yoksa işleri ve hakları zayi edersin. İstekler bitmeden ecel gelir çatar. Ecel gelip çatmadan sâlih amel işle. Çünkü ecel geldikten sonra (ölünce) amel yapılmaz. Çobanlar sahiblerine karşı sürülerinden sorumlu olduğu gibi idâreciler de, idâre ettiklerinden Allahü teâlâya hesap vereceklerdir. Allahü teâlânın sana ihsân ettiği bu vazîfede bir saat bile kalsan hakkı yerine getir. Çünkü âhıret gününde Allah indinde idârecilerin en mes'ûdu, teba'sını mes'ûd eden idârecidir.

Doğruluktan ayrılma, yoksa idâre ettiğin kimseler de doğruluktan ayrılır. Nefsin isteğine göre emir vermekten ve kızgınlıkla iş görmekten sakın. Biri âhıret ile diğeri dünyân ile ilgili iki işle karşılaştığın zaman, âhıret işini tercih et. Çünkü dünyâ fânî âhıret bakîdir. Allah korkusuyla titre, Allahın emirlerinde insanlara farklı muâmele yapma. Allahü teâlânın emirlerini yapmakta hiç bir kınayıcının kötülemesinden korkma!

Dâima temkinli ol. Temkinli olmak dil ile değil kalb iledir. Azâbından korkarak ve rahmetini umarak Allahü teâlâya sığın. Sığınmak ve korunmak korku ve ümid iledir. Kim Allaha sığınırsa Allah onu korur. Dâima doğru yol iyi bir akıbet, hakka ulaştıracak sağlam bir gidiş üzere ol. Zayi olmayacak bir iş ve herkesin gideceği âhıret için çalış. Çünkü varılacak bu yer, kalblerin hopladığı, bahânelerin son bulduğu yerdir. O gün bütün mahlûkât Allahın huzûrunda baş eğer ve zillet içinde dururlar. Onun hükmünü beklerler. Azâbından korkarlar. Sanki herşey olmuş bitmiş gibidir.

Kıyâmet gününü bilip de amel etmeyenin, o gün çekeceği hasret ve duyacağı pişmanlık bitmez, Öyle bir gündür ki, o gün, ayaklar kayar, renkler değişir, duruş uzar, hesap çetin olur...

O ne korkunç bir ayak kayması! O ne fayda vermez bir pişmanlıktır! Bu hayat gece ve gündüzün yer değiştirmesinden ibârettir. Durmadan biri diğerinin peşini takibediyor. Gece ve gündüz (zaman) her yeniyi eskitir, her uzağı yaklaştırır, va'd edilmiş olan her şeyi getirir. Allah herkesi ona göre cezalandırır. Allahın hesabı çabuktur. Öyleyse Allah'tan kork, sakın! Çünkü ömür az, iş mühim, dünyâ ve dünyâdakiler fânidir. Âhıret ise devamlı kalma yeridir. Mahşer günü, haddi aşanların yolunu tutmuş olarak Allahın huzûruna çıkma! Şunu iyi bil ki, kıyâmet gününün hâkimi olan Allahü teâlâ, kullarına mevki ve makamlarına göre değil, amellerine göre hükmedecektir. O halde dikkatli ol. Çünkü sen boşuna yaratılmadın ve başı boş bırakılmayacaksın. Şüphesiz yaptıklarından hesaba çekileceksin. Nasıl cevap vereceğini düşün. Bil ki, kıyâmet günü insanoğlunun ayakları, Allah huzûrunda hesaba çekildikden sonra kayacaktır.

Resûlullah ( aleyhisselâm ) bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurdu: "Kıyâmet günü herkes, dört suâle cevap vermedikçe hesaptan kurtulamayacaktır, ömrünü nasıl geçirdi. İlmi ile nasıl amel etti. Malını nereden nasıl kazandı ve nerelere harcetti. Cismini, bedenini nerede yordu, hırpaladı."

"Her kim bana bir defa salâtü selâm getirirse, Allah ona on salât ü selâm sevâbı verir ve on tane günâhını affeder."

"Şüphesiz hayır, bütün kısımları ve taraflarıyla Cennettedir. Şüphesiz şer de bütün kısımları ve taraflarıyla Cehennemdedir. Biliniz ki, Cennet sevilmeyen şeylerle çevrelenmiş, Cehennem de şehvetlerle çevrelenmiştir. Bir kimseye nefisçe sevilen kötülük perdelerinden birisi açılır da ona sabrederse Cennete yaklaşır ve Cennet ehlinden olur. Yine bir adama şehvet ve hevâ perdelerinden biri açılır da ona yaklaşırsa ateşe yaklaşır ve Cehennem ehlinden olur. Haydi, ancak hak ile hükmedilecek bir gün için hak ile amel ediniz. Böyle yaparsanız hak menzillerine koşmuş ve konmuş olursunuz."

"Benim sözümü işitip de, duyduğu gibi nakleden kimsenin Allah yüzünü ak etsin. İlim yüklenip nakleden nice kimseler vardır ki, âlim değildir. Nice âlim kimseler de vardır ki, duyduklarını kendilerinden daha Âlim olanlara naklederler. Üç haslet vardır ki, mü'min kişinin kalbi onlarda aldanmaz, ya'nî kötülüğe sapmaz. Yaptıklarını Allah için yapmak, müslümanların amirlerine doğruca nasîhat etmek, cemâate devam etmek. Zîrâ cemâatin duâsı, ferdi kötülüklerden korur."

Ey mü'minlerin emîri bu suâllerin cevâbını hazırla! Çünkü bu gün amel defterine yazılan, dünyâda işlediğin, her şeyden yarın âhırette sana okunacak, sorulacaktır. İşlediğin her şeyin şahitler huzûrunda açığa çıkarılacağı günü hatırla!

Ey mü'minlerin emîri korunması emredilen şeyi koru, bakıp gözetilmesi emredileni de gözet. Bu vazîfeleri Allah rızâsı için yapmanı tavsiye ederim.

Eğer bunları yapmazsan yürünmesi kolay olan yol zorlaşır. Gözlerin etrâfı görmez olur, alâmetler, işâretler ortadan kalkar, gerçekler kaybolur. O geniş yol sana daralır... Nefsine karşı koy... Emrinde olanların zarar ve telefine sebep olma. Yoksa Allah onların haklarını senden alır. Sen de kendi hak ve sevâbını kaybedersin... Allahın, idâresini sana emânet ettiği kimselerin (teba'nın) işlerini unutmazsan, sen de unutulmazsın. Onlardan ve haklarından gâfil olmazsan, sen de aldatılmazsın. Şu fânî dünyâda kalbin ve dilin Allahı zikretmekten, Onun resûlüne salât ve selâm getirmekten nasîbini alsın...

Ey mü'minlerin emîri! Sana verilen ni'metleri iyi koru ve iyi muâmele et. Ni'metlerin şükrünü yap ve artmasını iste. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde "Eğer şükrederseniz ni'metlerimi arttırırım ve eğer nankörlük ederseniz şüphesiz azâbım çok şiddetlidir." buyurdu.

Allahü teâlâ indinde ıslahdan daha sevgili ve fesattan daha kötü ve sevimsiz bir şey yoktur. Günahları işlemek ni’metlere karşı nankörlüktür. Ni’mete nankörlük edip de buna tövbe etmeyen milletler (kavimler) izzet ve şereflerinden mahrûm olurlar ve Allah onlara düşmanlarını musallat kılar.

Ey mü’minlerin emîri! Allahü teâlâ sana ihsân ettiği şeylerde, seni kendi nefsine uymaktan muhafaza etsin. Sevgili kullarına ihsân ettiği ni’metleri sana da ihsân etmesini dilerim...”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Târîh-i Bağdâd cild-14, sh. 242, 255

2) Vefeyât-ül-a’yân cild-6, sh. 378

3) Tezkiret-ul-Huffâz cild-1, sh. 269

4) Şezerât-üz-zeheb cild-1, sh. 298

5) Fevâid-ul-behiyye sh. 225

6) Miftâh-üs-se’âde cild-2, sh. 234

7) Kitâb-ul-haraç (Ebû Yûsuf)

8) Rehber Ansiklopedisi cild-8, sh. 136, 138

9) Hediyyet-ul-ârifîn cild-2, sh. 536

10) El-A’lâm cild-8, sh. 293

11) Kâmûs-ul-a’lâm cild-1, sh. 769

12) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1002

13) Eshâb-ı Kirâm sh. 331

14) El-Kâmil fi’t-târîh cild-6, sh. 53

15) Keşf-üz-zünûn sh. 46, 164, 1415, 1581, 1680

16) Hûsn-üt-tekâdî fî sîret-i İmâm-ı Yûsuf

17) Brockelman Gal; 1171, Sup-1, 288

18) Tabakât-ül-fukahâ (Taşköprü-zâde) sh. 15

19) Mevduât-ul-ulûm cild-1, sh. 691

20) Mir’ât-ül-cinân cild-1, sh. 382